

בגין לשעילטון!

כאלה מנפחת את האגו של הכותב, ואחרי ומקמה נדמה לו שהוא אכן מנהל את העולם — שולח הוראה לממשלה פה, משגר אוגדה לשם, מודיע מה "יש" לעשות בעניין זה ומה "אין" לעשות בעניין אחר. בהארץ נוספות לכך גם המילים הגורליות "מאירך גיסא". יש סכנה גדולה בכתיבה מסוג זה, מפני שהיא חופשית לחלוטין מכל אחריות. הכותב מייצע לכל העולם, מבלי לשאת באחריות כלשהי לביצוע. מובן שהוא משוחרר לגמרי מכל האילוצים של איש-הביצוע האמיתי — לחצים מיפלגתיים, דעת-הקהל, בעיות כלכליות, וכו'.

אינני יודע איך מתנהלים הדברים כיום בהארץ, ואיך בעיתונים אחרים. בהארץ, אז, היתה מתכנסת מדי יום כצהריים ישיבה של כמה מבכירי המערכת (כלומר: בחרי שוקן), היו רנים בנושאי-היום וקובעים מה יהיה נושא מאמר-המערכת. את הקו קבע, למעשה, שוקן עצמו — ומכיוון שלא הניח לי להביע את דעתי, למחרת כעבור זמן-מה על התפקיד ועל חברותי במערכת הארץ.

כשעברתי ב־1950 להעולם הזה, לא הנהגתי בו מאמר ראשי מסוג זה, וגם כאשר הוצאתי במשך חודשיים ב־1967 עיתון יומי (דף), לא כללתי בו מאמר ראשי של "אנתוני", אלא מאמר חתום של "אני". נראה לי שזה סביר והוגן יותר.

הערותיו של מאיר שלו הן לעניין, וברוך כלל אני מסכים עימו. אך יש בנימת דבריו שמץ של התנשאות ש"יש" לוותר עליה. כמובן, "יש" בהחלט שיש קץ לנימה הלגלגנית של קרייני הקטעים המצוטטים. "יש", "לדעתנו", לתת לאנשים המותקפים כתובנית את האפשרות להגיב. ויפה שעה אחת קודם.

והוץ מזה אנחנו סבורים שיש לחייב את הפינה הזאת, המחנכת את הציבור לראות בעיתון מעשה של בני-אדם, על מעלותיהם ומיגרעותיהם. גם העיתונאים הם בני-אדם — לרוב.

לא לבר-מיצווה

כשיצא סיפרה של יעל דיין, אבני בתו, כתבתי שזה נראה לי כספר למתנות בר-מיצווה. על כך התרעמו גם יעל וגם אמה, רות. הן טענו בצדק שאין זה הוגן לדון ספר שלם על פי פרק אחד או שניים שפורסמו בעיתון. הבטחתי לחזור ולכתוב על הספר לכשאסיים את קריאתו.

עכשיו אני מוכן, ואני מהסס. אני מהסס, מפני שקשה מאוד להגדיר ספר זה ככמה מילים. מילים כמו טוב, רע, עמוק, רדוד, אוניקטיבי, סובייקטיבי, קר, חם, רציונאלי, רגשני וכו' פשוט אינן משקפות אותו.

משה דיין, המתואר בספר, אינו אדם אחד. נדמה כאילו הוא אנשים שונים — ולא בשל רכיבי-הצדדיות של אישיות המתוארת ביד אמן, אלא בשל המורכבות של יחס הכותבת אליו. בעמודים שונים היא מתייחסת אליו בצורות שונות — פעם כאל אדם רגול ונערץ, חכם מכל אדם, ופעם כאל איש עלוב, וכמעט מאוס. יש פרקים שבהם מופיע דיין הגיבור כפי שראה אותו התייר האמריקאי — "ככותב" שווה במסוימיו לאומי. יש פרקים שבהם הוא מופיע כנצלן פסיכופאטי, חלש-אופי וגסילב. הצרה היא שתיאורים שונים אלה אינם מצטרפים לתיאור אחד של אישיות מורכבת וריב צדדית, אלא כהשתקפות מצניח הרואה השונים של הכותבת עצמה.

יעל

יעל דיין היתה ונשארה נערה פיקחית ואינטליגנטית מאוד. הרגשות שלה נתונים תחת פיקוח חמור מאוד. כשהיא מרימה את אביה ושמה אותו על כן של פסל, היא עושה זאת מתוך חשבון. בפרקים אלה, התיאור הוא אכן רדוד לגמרי. הוא מתאים לנאום של יעל באסיפת המבנית, אין בהם זכר לביקורת מדינית. אין בהם אף מילה אחת על התוצאות הרוחניות-האסון של פעולות-התגמול ומיבצע סיני. כל מה שעשה ואמר דיין היה חכם, והוא היה משיכמו ומעלה מעל לכל בני דורו. אך גם יעל אינה מסוגלת להצביע עליו וגם על נכס רעיוני או מעשי אחד שהשאיר דיין אחריו בזירה המדינית והביטחונית, רק אגדה של איש בעל-רטייה.

אין יעל מספקת בספר זה הסבר מעמיק למעלותיו ולמיגרעותיו של דיין האיש, חוץ מאשר הטענה שהוא התנוון והסתאב בשנותיו האחרונות. כאשר חי עם רחל. אין זה מספיק. בספרים קודמים שלה, כאשר תיארה טיפוסים דמויי-דיין, היה הניתוח שלה הרבה יותר מעמיק. למשל בספר קנא בנפחדים, שבו תיארה גבר שרצח את כל ריגשותיו והפך את עצמו לגיבור בעל מוס נפשי.

מחפשי-ריביות ימצאו בספר שפע של פרטים קטנים ופיקאנטים, על מחלותיו של דיין, קמפזנותו האגותית, לבטיו הפוליטיים. אך לך נראה כי הפרקים המעניינים הם דווקא אותם שבהם מתארת יעל את ילדותה בנהלל, את חייה כחיילת בצה"ל ועוד — תיאורים אישיים הכתובים בלי חשבון, ושבהם מתגלות עיניה החרות של בת ארץ-ישראל. יש בהם תום מורו, המבצבץ בין השורות, ואת התום החבויה הזה של יעל חיבבתי תמיד. קראתי את הספר בעניין, ולא רק מפני שאני מופיע בו בהקשר מסוים. כפי שהוא, על מעלותיו וחסרונותיו, זהו ספר מעניין, ובמקומות מסויימים גם מרתק.

לא הייתי נותן אותו למתנה לבר-מיצווה.

מגיעים אלה, שאותם ניהלנו בלי סמכות ותוך סיכון עצמי, עורו לזרוע זרע של שלום, שנבט כעבור שנים? חמרוש עצמו מאמין בכך, ולכן טרח לגלות פרטים אלה עכשיו.

מכון למה?

אני אוהב מישחקי הרמיה (סימולציה). הם חינוכיים מאוד. המשתתף נכנס לעורה של אישיות מסויימת, מתחיל לחשוב כמוה, על פי האינטרסים שלה, תיקוניה ופחדיה, וכך הוא מטיב להבין אותה ואת המצב הכללי.

לא מכבר הוזמנתי להשתתף במישחק כזה במיכללה לפיקוד ומטה של צה"ל (פ"מ). התבקשתי לייצג את הפלסטינים, ואנשים בעל-ירה בעולם-האקדמיה התבקשו למלא את תפקידי שאר הרמויות בורה. הקהל היה מורכב מרבי-סרנים, סגני-אלופים ואלופי-מישנה, והתרשמי ממנו לטובה. היה נדמה לי שהצלחתי להבטח את האפשרויות הגלומות במצב, לטובה ולרעה. יצאתי במצב-רוח אופטימי למדי.

משום-כך הצטרפתי מאוד כשראיתי בטלוויזיה את מישחקי-ההרמיה שהתנהל ברוב פאר בירושלים. התוצאה היתה עגומה, אך היא נכעה כולה מבחירת המשתתפים.

הנציג האמריקאי, הארולד סונדרס, היה אחראי לענייני המרחב

במועצה לביטחון לאומי ובמישרד-החוץ, כאשר המטרה האמיתית של האמריקאים היתה למנוע כל התקרבות לקראת שלום. משה מעוז, שייצג את הסורים, הוא אחד מאותם "הערכיסטים", המספקים לכל ממשלה בישראל את התירוצים להכשלת השלום. אבא אבן היה שר-החוץ והדובר הנאמן של לוי אשכול וגולדה מאיר, כאשר הממשלה פעלה במרץ לטירפור כל מהלך-השלום, והביאה לקטל של יוס-הכיפורים. ואילו ידידי חנא סניורה, נציג הפלסטינים, שהוא אדם מתון וסביר, ראה משום-מה צורך להעלות רעיון מסוכן ומופרך לחלוטין — יצימוס גבולות-ישראל שבתוך הקו הירוק.

קשה להעלות על הדעת תעמולה יעילה יותר נגד השלום. המסקנה שנאמרה למאות אלפי הצופים בישראל היתה חרי-משמעת: אין סיכוי לשלום, ואולי טוב שאין.

כדי להפיק תורה זו אין צורך בגוף המתקרא "מכון לשלום". רי בכוננים-למילחמה.

לדעתנו, יש...

אורי קיסרי סיפר לי פעם על ויכוח שהיה לו עליי עם גרשום שוקן. זה היה, כנראה, בראשית 1949, כשהייתי עדיין חייל בהחלמה, אחרי פציעתי. מילות-החוליים לבחתי להארץ, שני מאמרים — אחד נגד יעילות השינאה כמנעי לחיילים, ואחד בזכות השתלבות ישראל החדשה בקונפדרציה שמית גדולה. אלה גרמו, כנראה, לוויכוח.

אורי קיסרי טען כי אני פיליטוניסט מלידה. הוא הסתמך על כמה פיליטונים ששלחתי לפני המילחמה להעולם הזה, שהיה אז שייך לקיסרי. שוקן אמר שהוא טועה לגמרי, ושאני פובליציסט מטיבעי.

אילו ידעתי אז על הוויכוח הזה, זה היה בוודאי מחמיא לי מאוד, כי הייתי כסדר-הכל בחור צעיר, שלא ידע מה יעשה אחרי שיהרורו מהצבא.

התוצאה היתה שעם שיהרורי מבית-ההחלמה הוזמן אותי שוקן אליו, והציע לי הצעה שלא יכולתי לסרב לה: להצטרף למערכת הארץ ולכתוב בו מאמרים ראשיים. כותב המאמרים הראשיים, אריה קרן, הושאל למישרד-החוץ ועמד לצאת לאמריקה. שוקן הציע לי לעבוד עם קרן כשוליה, ולאחר מכן למלא את מקומו. ואת היתה מהמאה ארירה, ונעניתי להצעה בהתלהבות. עברתי כמה שבועות עם קרן, ואחר כך כתבתי את רוב המאמרים הראשיים.

נוכרתי באפיוודה זו בחיי כשהקשבתי לדברי מאיר שלו, כפינתו בטלוויזיה, על סינגון המאמרים הראשיים בעיתונים. הוא צרק בהחלט. אני יכול להעיד מנסיון אישי שכתבת מאמרים

אשר יגורתי בא. אני כבר מתגעגע למנחם בגין, לא, אני שוכח רבה. לא את תאוות-ההתנחלות ולא את ההשתעבדות לארץ-ישראל שרון. לא את צברה ושאתילא ולא את מילחמת-לבנון כולה. גם לא את החיפוי על מחתרת-הטרור היהודית. כוודאי שלא. איך אפשר לשכוח?

אבל אני בטוח שבימי בגין לא היתה השחיתות של הליכוד מעזה להרים את הראש בחוצפה כה גסה. איני מאמין שבגין היה מרשה לאנשיו להתנפל על בתי-המישפט, על היועץ המישפטי ועל המישרה, כמאמץ נואש לעצור חקירה של הונאה מונרי-מנטלית, שקורבנותיה היו המתנחלים עצמם. בגין היה איש החוק. היו לו עקרונות מוסריים מוצקים.

בגין גם לא אהב לשקר. הוא השתדל להגיד את האמת. הוא לא עסק בתעשייה של בוועות-סבון פוליטיות ציבוניות.

בימי בגין אי-אפשר היה להעלות על הדעת חוק לאיסור מיפגשים עם אש"ף, להיפך, בגין איהל לי פעם "ישר-כוח", כששמע שקיבלתי על עצמי לפעול אצל אש"ף למען שיהרור אחד השבויים.

מה להגיד — הוא היה בן-אדם. ובפוליטיקה, זוהי תכונה נדירה מאוד.

פשעים למען השלום

אחמד חמרוש היה אלוף-מישנה בצבא המצרי, אחד הקצינים החופשיים שחוללו את המהפכה של 1952. לאחר-מכן הפך עיתונאי ומילא לא פעם שליחיות סודיות מטעם המישטר של גמאל עבד-אל-נאצר.

לאחרונה פירסם העיתון המצרי השמאלי, אליאהאלי, ראיון ארוך עם חמרוש, שגם הוא איש השמאל, אך התומך בשלום עם ישראל, בניגוד למרבית חבריו.

הקטע המעניין ביותר בראיון נוגע לידידי ולי. וכך מגלה חמרוש: ב־1969 הגיע למצריים מידע על קיומם של כוחות מתקדמים בישראל, המכירים בזכויות הערבים והחותרים לשלום צודק. גמאל עבד-אל-נאצר הטיל על חמרוש לברוק כוחות אלה. בהתאם לכך נסע חמרוש לצרפת, ונפגש עם שורה של אישי-שלום ישראליים. הוא מפרט את השמות: "יורי אבנרי (משום-מה מתעקשים כל המצריים להדביק לי שם פרטי רוסי), אמנון קפליוק, עמוס קינן, נתן ילין-מור, הגנרל פלד וואליאב, מוכיר מיפגלגת-העבודה." רשימה זו לקויה במיקצת. מתי פלד שהה ב־1969 בארצות-הברית, שם למד סיפרות ערבית. הוא התמסר למגעים עם ערבים רק כעבור כמה שנים. נדמה לי שגם לובה אליאב אינו שייך לרשימה זו.)

איך הגיעו לעבד-אל-נאצר ידיעות על כוחות-השלום היש-ראליים? אין הוא אומר זאת, אך יתכן כי הפיתרון טמון, בין השאר, בפגישות שקיימתי בשנתיים שלפנייכן בארצות-הברית עם תחסינ בכיר, איש בכיר במישרד-החוץ המצרי ובלגיה הערבית, כיום שגריר מצריים בקנדה. פגשתי אותו כמה פעמים בסודי-סודות, והחלפנו ידיעות על המצב.

חמרוש מספר גם על לידת "פרשת גולדמן" — הביקור המפורסם של נחום גולדמן בקאהיר, שלא התקיים, ושגרם באפריל 1970 לסערה גדולה בישראל. וכך מתאר את הפרשה חמרוש, השופך עליה אור חדש לגמרי: גולדמן נפגש עם סטי, שליט יוגוסלביה, וזה הציע לו לנסוע לקאהיר ולהיפגש עם גמאל עבד-אל-נאצר. גולדמן נלקח לעניין ונסע לירושלים, שם הביא את הרעיון לפני גולדה מאיר. גולדה התנגדה לכך בתוקף ואף פייסמה את העניין ובכך טירפדה את המהלך כולו.

חמרוש, שנפגש קודם לכן עם גולדמן בתיווכו של העיתונאי היהודי-מצרי-צרפתי אריק רולו, אך שלא הוזמן את גולדמן, נבהל. הוא חשש שמו יחשוב עבד-אל-נאצר שהוא הוזמן אותו מבלי שהיתה לו סמכות לכך. חמרוש אץ לעבד-אל-נאצר כדי להוכיח לו את חפתו. אך המנהיג המצרי ראה את הסערה בישראל והחליט לרכב עליה. הוא הטיל על חמרוש להיפגש עם גולדמן שנית ולהזמין אותו.

כל זה מעניין מבחינה היסטורית, אך יש לו גם השלכה אקטואלית מאוד. בימים ההם שרר מצב של מילחמה בין ישראל ומצריים, לא רק מבחינה פורמאלית אלא גם מבחינה מעשית. מילחמת-ההשה היתה נטושה, אנשים נהרגו, השינאה היתה רבה. כל המגעים החשאיים האלה יכלו להביא להעמדתנו לדין, אך לפי החוק הקיים היה השופט מוכה אותנו. אילו היה חל עליהם חוק כמו זה המוצע עתה לגבי המגעים עם אש"ף, היו כל המגעים האלה מעשי-פשע.

האם יש כיום אדם שפוי אחד בישראל המסוגל להכחיש כי

חמרוש (בעל הקרחת) ואבנרי בזיכרון, 1973